

"Şâriin irşâd-ı cumhurdan maksud-u aslîsi; isbat-ı Sâni-i Vahid ve nübüvvet ve haşir ve adalete münhasırdır. Öyle ise Kur'ân'daki zikr-i ekvân, istidrâdî ve istidlâl içindir." Devamıyla izah eder misiniz?

"Üçüncü Noktaya Cevap: Şâriin irşâd-ı cumhurdan maksud-u aslîsi; isbat-ı Sâni-i Vahid ve nübüvvet ve haşir ve adalete münhasırdır. Öyle ise Kur'ân'daki zikr-i ekvân, istidrâdî ve istidlâl içindir. Cumhurun efhâmına göre san'atta zâhir olan nizam-ı bedî ile nezzam-ı hakikî olan Sâni-i Zülcelâlin evsaf-ı celâl ve cemâline istidlâl etmek içindir. Hâlbuki san'atın eseri ve fitratın nizamı herşeyden tezahür eder. Keyfiyet-i teşekkül nasıl olursa olsun, maksad-ı aslîye taallük etmez."(1)

Kur'an kâinata ve kâinat ile ilgili fenni ilimlere ikincil bir nazar ile bakıyor. Yani bir bilim adamı bir fen uzmanı gibi kâinata bakmıyor. Sadece iddiasını ispat edecek derecede kâinattan ve içindeki olaylardan alıntı yapıyor.

Kur'an, tevhidi ispat etmek için eşyanın hikmet ve faydalarından bahsederken, bir fen bilgini gibi derinlemesine ve etraflıca değil yüzeysel ve herkesin anlayabileceği bir şekilde bahsediyor.

Mesela, güneşin helyum gazından değil, insanların anlayacağı genel faydaları olan ısı ve ışığından bahsederek Allah'ın varlığını ispat ediyor. Zaten bu kadar bahis maksat için yeterlidir.

"Delil müddeadan hafi olmamalıdır." Yani tevhidi ispat etmek için getirilen delil tevhidden ziyade izaha muhtaç olmamalıdır. Delil açık, basit ve sade olursa herkes istifade eder, ama kapalı ve bilimsel olursa, sadece bilim insanları o delilden faydalanır, ekser avam insanlar ondan faydalanamaz. Burada önemli olan delilin kendisi değil delilin ispat ettiği netice ve insanların bunu anlamasıdır.

Kur'an, metot olarak delillerin herkesin anlayacağı kadar zahir ve basit olması yolunu takip ediyor. Yani tevhide getirilen deliller zahir ve açık olmak zorunda, bilimsel olması gerekmez.

Mesela, kâinatta intizamın ispat edilmesi için ille de nötron ve protondan bahsetmek gerekmiyor, güneşin her gün aynı şekilde doğması, yıldızların yerli yerinde olmaları, çiçeklerin o güzel yüzleri de intizama işaret ediyor.

Kur'an'nın maksadı, Allah'ın varlığını ve birliğini ve isimlerin kâinat üstünde tecellilerini insanlara talim edip ispat etmek ve ondan sonra da insanları ibadete davet etmektir. Bu maksadını tahakkuk ettirmek için de kâinattan bir takım deliller serdediyor. Bu delilleri takdim ederken de her kesim insanın anlayacağı bir sadelik ve basitlikte, umumi ve anlaşılır şeyleri öne sürüyor. Yoksa gizli ve anlaşılması zor fenni şeylerden bahsetse maksat ikinci plana, maksada işaret etmek için getirilen deliller ise birinci plana geçerdi ki, bu irşat ve hitabet ilmine zıt bir durum olurdu; Kur'an bundan beri ve mukaddestir.

(1) bk. [Şuâât, Marifetü'n-Nebi, Zeyl.](#)